

INCUNABULUMOK DIGITÁLIS BEÍRÁSÁNAK SZABÁLYAI II.

A másolt kiadás:

Osualdus de Lasko: Sermones de sanctis Biga salutis intitulati. Hagenau 1499. (CIH¹ 2485, HC *9055) Bibl. nat. Inc. 1030.

Az ettől való eltéréseink egyértelmű íráshibák javításai; kiadói jegyzetben (szögletes zárójelben a szövegrész mögött) csak a szócsereből adódott hibák javítását regisztráljuk (pl. PA 001.B), ill. ha a helyes olvasat megállapításához másik kiadást használunk. (Pl.: Univ. Inc. 758: Hagenau 1500; RMK III. 21, RMK III. 25/c (Augsburg).)

A beszédek digitális formája

1.

A szövegegységünk elején szereplő címet félkövér betűvel szedjük. Pl.: **De sancto Andrea apostolo**

2.

A bevezető idézet, a *thema* dőlt betűs. és félkövér. A bibliai hivatkozás félkövér, a benne szereplő rövidítést nem egységesítjük és nem is oldjuk fel. Pl.:

Erat Andreas, frater Simonis Petri, unus ex duobus, qui audierant a Iohanne et secuti fuerant Iesum. Ioh. I. c.

3.

A felosztások pontjait, a *distinctió*kat pontokkal indítjuk, a sorok végén nincs írásjel, kivéve, ha a *distinctio* egy vagy több mondat, bibliai idézet, stb. A fő *dilatatió*t a tükör szélén kezdjük, a kisebbeket beljebb kezdéssel. A fő *distinctió*ok címeit félkövérral szedjük, pl.: **Circa primum principale de sanctitate eius est dicendum ...**

A szövegtagolást jelző sorszámneveket (primo, secundo etc.), ha hosszabb egységeket választanak el, új bekezdésbe írjuk, ha rövidebbeket, félkövérral szedjük.

4.

A szöveget columnák szerint tagoljuk, a columnák számait a felhasznált kiadásnak megfelelően rögzítjük a szövegen belül a columna végén szerkesztői megjegyzésként, szögletes zárójelben. Ebben feltüntetjük a beszéd sorszámát, illetve a columna számát. Pl: [os 053. c. 01.]

5.

A szómagyarázatokban a magyarázatot ' jelek közé tesszük, pl.: Bethlehem 'domus panis'.

6.

A hivatkozott szerzőket félkövér, aláhúzott, a műveket, félkövér betűtípussal, a bibliai idézeteket, illetve a szó szerinti citátumokat dőlt betűvel jelöljük.

7.

A bibliai *locus*okat a *A Fischer-Weber féle kiadás* rövidítései szerint, a The Bishops' Conference of England and Wales Biblia Sacra juxta Vulgatam Clementinam digitális

editióban visszakeresve (<http://vulsearch.sourceforge.net/html/>) az idézet végén kerek zárójelek között tüntetjük fel: a bibliai könyv rövidítése után szóköz, majd a fejezetszám, vessző és a versszám következik (más központosági jelet nem használunk). Pl.: Ioh 1,1

8.

A főszövegben a bibliai nevek írásmódjánál egységesen a stuttgarteri Vulgata-editiót követjük, az Osvát által használt szóalakot pedig a szerkesztői jegyzetben, szögletes zárójelben a szó után tüntetjük fel az alábbi módon: [Editio: *Szóalak.*]

Központosás, helyesírás

9.

A klasszikus latin helyesírást használjuk, Finály Henrik szótárát követjük. (Digitális kiadás: <https://latin.oszk.hu/cgi-bin3/index.cgi>)

Az átírásnál a következőkre ügyeljünk:

- Nálunk nincs „j” betű, úgyhogy pl. *subjicio* helyett *subicio*-t írunk.
- A Finályban nem szereplő szavakat megpróbáljuk középlatin szótárakban megkeresni; a föl nem talált szavak után zárójelben kérdőjelet írunk. Röviden: csak igazoltan létező szavakat írunk le minden további nélkül, s ha olvasati bizonytalansággal találkozunk, javasolt megoldásunk után szintén zárójeles kérdőjelet teszünk.
- Írjuk így: *acedia*, *ad invicem*, *acquirere*, *Apocalypsin*, *colobium*, *diffinitio*, *elemosyna*, *etiamsi*, *evangelizare*, *ex quo*, *fidedignus*, *Genesin*, *gratiarumactio*, *Hebraicus*, *Hexaameron*, *nuncius*, *parvipendere*, *Pharao*, *quattuor*, *quoad*, *quomodo*, *rettuli*, *saeculum*, *scaenum*, *seipsum*, *summopere*, *teipsum*, *terraemotus*, *umquam*, *utpote!*

10.

A klasszikus latin nyelvtan szabályainak ellentmondó alakokkal is találkozhatunk, ezeket ne javítsuk!

Pl.: „In Veteri Testamento” – a *vetus* –i tövű itt, mint még pl. a középfokú ablativusok: in superiori loco etc.

11.

A számok jelölésében a Pelbárt által használt írásmódot követjük, a minusculás római számokat azonban maiusculákkal írjuk és egyszerűsítjük, pl.: *iiij* = *IV*.

12.

Minusculával írjuk: *beatus*, *sanctus*. Kivételek: *Spiritus Sanctus*, *Sancta Trinitas*, *Sacra Scriptura*, *Beata Virgo Maria*, *Hugo de Sancto Victore* etc. *Maiusculával* írjuk az *Ecclesia* szót, ha az Anyaszentegyházat jelenti (s nem templomot pl.), és a *Scriptura* kifejezést, ha a Bibliáról van szó. Szintén nagybetűvel még: *Christianus*, *Decalogus*, *Dominica*, *Quadragesima(le)*, *Infernus*, *Sathan*, *Antichristus*, *Purgatorium*, *Paradisus*, *Pater*, *Filius*; de: *caelum*, *diabolus*, *daemon* kicsivel. A 'glossa' szót csak akkor írjuk maiusculával, ha a *Glossa ordinariára* vonatkozik.

13.

A központosági jeleket a magyar helyesírás szabályai szerint használjuk.

- Szó szerinti idézetet kettőspont vezet be. Az idézetet gyakran kísérő *inquit* formulát, amennyiben az az idézett szövegben belül, közbevetésként szerepel, gondolatjelekkel választjuk el az idézettől. Pl.: „Beata – *inquit* – Barbara me in omnibus angustiis meis

custodivit, et in eiectione altae turris sanctissimis manibus suis me sustentavit. Mori non possum, nisi confessus et sacra communione munitus et inunctus."

- A (*coniunctivos*) függő kérdések vesszővel, kisbetűvel kezdődnek, a főmondati (*indicativos*) kérdések előtt kettőspont van, nagybetűvel kezdődnek és kérdőjellel végződnek.
- A legendákban található párbeszédés részeket idézőjelek közé tesszük: az új megszólaló szavai újabb idézőjelek közé kerülnek.
- Az ősnymtatvány kettőspontjai többnyire vesszők; ne vigyük túlzásba a mondatokra bontást; inkább használjunk pontosvesszőt is. Nem kell túl sok vessző ilyen kifejezésekben: ..., eo quod; O anima mea, ...; Primo qua ... Az „id est”-formula után nem kell kettőspont.

A leggyakoribb rövidítések

14.

Mind a teológia, mind a jogi hivatkozásokban egységesen a következőképpen rövidítjük a szövegegységekre vonatkozó szavakat:

distinctio = dist.
capitulum (etc.) = c.
articulus = ar.

quaestio = q.
Psalterium, Psalmus = Ps.
titulus = tit.

A rövidítések közé nem teszünk vesszőt.

15.

Feloldandó rövidítések a hivatkozásokban (értelemszerűen ragozott formában, amennyiben a mondat ezt kívánja meg) pl.:

ser. = sermo
(h)omel. = homilia
lec. = lectio
par. = pars

li. = liber
q. d. = quasi diceret

16.

A legalapvetőbb feloldások:

ergo

et

per/par/por

prae

pro

q2 = quia (**quare** csak kérdő névmás lehet, ezt a nyomdászok általában kiírják)

qui

quae

quod

quo

-que

quam

quoniam

sed :f3
scilicet .f.
secundum fm
tamen tñ
tamquam tñq3
tantum tm
videlicet vics

Idézetek

17.

A bibliai idézeteket visszakeressük, az idézetben szereplő rövidítéseket feloldjuk a Vulgata Clementinában (<http://vulsearch.sourceforge.net/gettext.html>) megtalált szöveghelynek megfelelően, minden megjegyzés nélkül: a bibliai könyv rövidítése után szóköz, majd a fejezetszám, vessző és a versszám következik (más központosági jelet nem használunk). Pl.: **Ioh 1,1** Ha Osvát idézete jelentősen eltér a megtalált locus szövegétől, ezt a hivatkozás előtt „Cf” betűkkel jelöljük.

18.

A nem-bibliai hivatkozások neveinek és címeinek rövidítéseit lehetőleg feloldjuk, a műcímeiket – ha megbizonyosodtunk annak címként való használatáról – maiusculával kezdjük, a szerzők neveit a mondatba illesztéshez képest ragozzuk. A műcímeiket félkövérrel szedjük. A szerzők neveit (a Philosophus-t, az Apostolus-t, a Magister-t, a Discipulus-t is) minden esetben félkövérrel szedjük és aláhúzzuk.

19.

A szövegben szereplő exemplumok kezdetét Exemplum: kiemeléssel jelöljük, és az exemplumokat külön listába és adatbázisba gyűjtjük.

20.

A liturgikus idézeteket külön jelöljük és listába gyűjtjük.

21.

A (kánon)jogi hivatkozásokban megtartjuk a középkori gyakorlatot, csak egyes szavak rövidítésének mértékét egységesítjük, miként a teológiai irodalomra vonatkozó hivatkozásokban is.

A szövegekben leggyakrabban használt törvénykönyvek:

Corpus Iuris Canonici

1. Decretum Gratiani/GRATIANUS, *Concordantia discordantium canonum*, PL 187.

I. A mű első része (*Pars prima*) 101 *distinctió*ra tagolódik, ezek további fejezetekre (*capitula*, később *canones*) oszlanak.

- az első 30 *distinctio* elméleti alapvetést nyújt, a jog fogalmát és forrásait tárgyalja.

- 31.-től a 101.-ig terjedő *distinctió*k az egyházi-személyi jog anyagát foglalják magukban: az egyházi személyekre és hivatalnokokra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazzák.

II. A második rész (*Pars secunda*) 36 jogeset (*causae*), illetve az őket felépítő *quaestiók* kapcsán tárgyalja

- az egyházi tisztségekkel és javakkal (1-14.),

- a szerzetességgel (15-20.),
- az eretnekekről és a háború jogáról (23-24.) és
- a házassággal (27-36. causa) összefüggő jogi kérdéseket.

III. A harmadik rész (*Pars tertia - De consecratione*) öt *distinctióra* osztva a házasságon kívül a többi szentséget tárgyalja.

Egy hivatkozásban az alábbi szerkezeti egységek rövidítései szerepelhetnek:

A mű első részében: *pars, distinctio, capitulum* vagy *canon, incipit*.

Pl.: **dist. X. „Quis nesciat” Innocentius dicit: ...**

(a *distinctio* rövidítése és száma, az *incipit* és az idézett szöveg szerzője)

Ha szerepel, az *incipit* szavát vagy szavait (hiszen a szövegbe nem illeszkednek) idézőjelbe tesszük és maiusculával kezdjük.

A mű második részében: *pars, causa* (vagy kezdő puszta szám, vagy c.-vel rövidítve), *quaestio, incipit*.

Pl.: **XVI. q. I. „Sunt quaedam”**

(a kezdő puszta szám a *causát* jelöli; a q. a *quaestiót* rövidíti, a *quaestio* száma, *incipit*)

[Külön figyelmet érdemel a *secunda pars, 33. causa, 3. quaestio* mint önálló tractatus *De poenitentia* címmel, amely kivételesen *distinctiókat* is tartalmaz

Pl.: **de poenitentia dist. III. „Sane” et c. „Irrisor”**

(A „c.” helyett § is szerepelhet; a „de pe.” rövidítést tehát oldjuk föl.)]

A mű harmadik részében: *pars, distinctio, capitulum* vagy *canon, incipit*.

Pl.: **de consecratione dist. IV. „Prima igitur”**

(a *pars* címe, *distinctio* rövidítése és száma, *incipit*)

vagy: **de consecratione dist. III. c. ultimo**

(*pars* címe, *distinctio* rövidítése és száma, *capitulum* rövidítése és száma)

Ha az *incipit* szavai megegyeznek a szerző által idézett mondat első szavaival, nem írja le őket kétszer, locusjelölésként, majd idézetként is; ezért célszerű a locust jelölő *incipitet* szögletes zárójelben előrebocsátani.

Pl.: **Ambrosius de consecratione dist. II. c. [„Omnia quaecumque”]: Omnia – inquit – quaecumque ...**

2. Decretalium Gregorii papae IX. compilationis libri V

Decretales IX. Gregorii = Liber extra, a hivatkozásokban egyszerűen „extra”-ként szerepel; ezért nem kell pont az „extra” szó után, noha szokták ezeket *extravagantes*nek is nevezni. Az extra szó után következő rész a titulus címe (= *rubricae titulorum*) vagy annak rövidítése, a titulus után pedig a capitulum rövidítése, majd száma vagy címe következik.

Pl.: **extra de haereticis c. I.**

vagy **extra de summa Trinitate et fide catholica c. „Damnamus”**

3. Clementinae epistolae decretales

A Corpus Iuris Canonici c. gyűjtemény második része tartalmazza. A hivatkozásokban a gyűjteményre való utalás után a titulus címe, majd a capitulum rövidítése és címe vagy száma szerepel.

Pl.: **Clementina de reliquiis et veneratione sanctorum c. „Si Dominum”**

Corpus Iuris Civilis

4. Codex Iustiniani

Császári rendeletek, a rá való hivatkozást a C. vezeti be; részei: 12 liber, 766 titulus, kb 4650 lex (=constitutio)

Pl.: **C. de episcopali audientia L. „Nemo”**

(a kódexre való utalás, a titulus címe, a lex rövidítése, incipit)

5. Digesta=Pandectae (ff.)

jogtudósok összehasonlító exegézise; szerkezeti egységei: könyvek, titulusok, lexek vagy fragmentumok (9142)

Pl.: **ff. de origine iuris l. II. § „Exactis” li. I.**

(a könyvre való utalás, titulus címe, lex rövidítése és száma, a paragrafus incipitje, a liber rövidítése és száma)

6. Liber Authenticorum = „authenticae constitutiones”=Novella

Tulajdonképpen három, a Codextól elkülönülő, új császári rendeleteket tartalmazó gyűjtemény

Pl.: **in Authenticis § „Sedebunt”**